

An Evaluation of Bahman Razani's Translation of Naguib Mahfouz's Novel *The Thief and the Dogs* Based on Berman's Deforming Tendencies, with a Focus on Rationalization, Clarification, and Qualitative Impoverishment

Hamed Poodagh-nejad*

Corresponding author, PhD student in Arabic Language and Literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran; hamed.pn227@gmail.com

Sayfollah Mollaye Pashaye

Assistant Professor of Linguistics, Department of Foreign Languages and Literature, Payame Noor University, Tehran, Iran; s_mollaye@pnu.ac.ir

Abstract

Scientific translation criticism provides a systematic approach to assessing translation quality and the consistency of translators' decisions. In the past, such evaluation was largely intuitive and taste-based, but contemporary translation studies have proposed a range of theory-driven models for methodical assessment. Adopting a descriptive-analytical approach, the present study examines Bahman Razani's Persian translation of Naguib Mahfouz's novel *The Thief and the Dogs* (*Al-Liṣṣ wa al-Kilāb*) based on Antoine Berman's theory of deforming tendencies. To this end, three chapters from the initial, middle, and final sections of the novel were selected as the sample corpus and analyzed with a focus on three high-frequency tendencies: rationalization, clarification, and qualitative impoverishment. The frequency of each tendency was calculated and presented statistically using charts. The findings show that qualitative impoverishment, with a frequency of 89, is the dominant tendency in this translation. It appears mainly in the form of imprecise equivalent choices and the reduction of the semantic and phonetic load of words, resulting in a weakening of meaning. Rationalization, with a frequency of 72, operates through breaking long sentences, altering punctuation, and simplifying syntactic structures, thereby rendering the fluid and multilayered style of the source text more linear. Clarification, with a frequency of 61, increases the readability of the target text by adding explanations and specifying referents and pronominal gender; however, by resolving deliberate ambiguities, it reduces the text's "calculated strangeness." Overall, the findings indicate a clear tendency toward target-oriented translation and a distancing from the style and form of the source text. The study also underscores the importance of theoretical models in literary translation criticism and the need to define the limits of obligatory rationalization in structurally non-isomorphic language pairs.

Keywords: translation criticism; Berman's deforming tendencies; rationalization; clarification; qualitative impoverishment

Cite this paper as follows: Poodagh-nejad, H., & Mollaye Pashaye, S. (2025). An evaluation of Bahman Razani's translation of Naguib Mahfouz's novel *The Thief and the Dogs* based on Berman's deforming tendencies, with a focus on rationalization, clarification, and qualitative impoverishment. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 15(33), 213-236. <https://doi.org/10.22054/rctall.2026.89600.1821>

Received: November 14, 2025 ■ Revised: December 27, 2025 ■ Accepted: February 01, 2026

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Introduction

Literary translation has long oscillated between fidelity to the source text and acceptability and fluency in the target language. This challenge becomes more pronounced in non-isomorphic language pairs such as Arabic and Persian, due to fundamental syntactic, semantic, and cultural differences. This situation highlights the necessity of scientific translation criticism and systematic evaluation. In earlier periods, translation assessment was largely based on personal taste and subjective judgment; however, in recent decades, developments in translation studies have made it possible to conduct structured and theory-based quality assessments.

Antoine Berman, through his theory of “deforming tendencies,” argues that literary translations frequently undergo transformations that distort the style, structure, and signifying processes of the source text. From his perspective, translation should not be limited to the transfer of propositional meaning but should also convey the experience of foreignness and the “calculated strangeness” of the source text. Alterations in syntax, vocabulary, punctuation, tone, and rhythm may contribute to textual deformation, although in non-isomorphic language pairs some degree of change is unavoidable. Distinguishing between obligatory changes and optional or excessive interventions therefore constitutes a central concern in translation criticism.

Naguib Mahfouz’s novel *The Thief and the Dogs*, with its complex narrative structure, multilayered tone, and extensive use of stream-of-consciousness techniques, provides a suitable corpus for examining Berman’s theory. The novel has been translated into Persian several times, one of which is the translation by Bahman Razani. The present study focuses on three high-frequency deforming tendencies, namely rationalization, clarification, and qualitative impoverishment, in order to examine how these tendencies manifest in Razani’s translation and how they affect the style and meaning of the text.

Literature Review

Studies related to *The Thief and the Dogs* and its translations can be broadly divided into two categories: literary-thematic research and translation-oriented studies. The first category includes research primarily concerned with intratextual analysis of the novel, paying limited attention to translation issues. Works by Ganjian Khanari and Baderstani (2009), Soli (2010), Jamshidi and Maymandi (2012), Moqaddasi (2014), Mokhtari and Zandna (2015), and Masoumi (2014) mainly examine narrative structure, themes, characterization, and stylistic techniques. While valuable for understanding Mahfouz’s narrative world, these studies do not systematically address the evaluation of Persian translations and thus leave a gap from a translation studies perspective.

The second category consists of translation-oriented research that evaluates translations using various theoretical frameworks, particularly Berman’s theory of deforming tendencies. Karimian and Aslani (2011), by applying seven components of Berman’s model to Qasem Rubin’s translations of works by Marguerite Duras, demonstrated that strict fidelity to the author does not necessarily result in higher translation quality, especially when the translator prioritizes target-language norms. Afzali and Yousefi (2016), in their analysis of Jibrail al-Mukhal’a’s Arabic translation of Saadi’s *Gulistan*, concluded that the translator’s limited familiarity with Persian and the structural differences between Persian and Arabic were major

causes of deforming tendencies. This study highlights the importance of linguistic competence in mitigating textual distortion.

Farsian and Ismaili (2017), in their study of the latest Persian translation of Camus's *The Stranger*, argued that Berman's model tends toward perfectionism and that full adherence to it may result in translations that are difficult to read. In the domain of religious texts, Niazi, Asghari, and Hashemi (2020) examined Rezayi Esfahani's Persian translation of the Quran with a focus on rationalization and concluded that rationalization may be either obligatory or optional. They therefore proposed introducing the notion of "obligatory rationalization" into Berman's framework, directly addressing the issue of language non-isomorphism. Similarly, Delshad et al. (2015) analyzed Sayyid Ja'far Shahidi's translation of *Nahj al-Balagha* and found that, due to the nature of religious discourse, the translation remained largely source-oriented and exhibited fewer deforming tendencies. Obeydan and Zare-Barmi (2023) further demonstrated that Berman's model is applicable beyond literary texts by applying it to a political-religious corpus.

Despite these contributions, two major gaps remain in the literature. First, there is a lack of statistical analysis of the frequency of Berman's deforming tendencies in Persian translations of Arabic literary works. Second, few studies simultaneously examine multiple deforming tendencies within a single translated text. Moreover, Berman's framework has not yet been directly and independently applied to the Persian translation of *The Thief and the Dogs*. By focusing concurrently on rationalization, clarification, and qualitative impoverishment, the present study seeks to address these gaps and to provide a clearer understanding of the strengths and limitations of Berman's model in the Arabic–Persian language pair.

Research Methodology

This research adopts a descriptive-analytical approach based on systematic comparison of the source and target texts. The study aims to measure the occurrence of three deforming tendencies identified by Berman, namely rationalization, clarification, and qualitative impoverishment, in Bahman Razani's Persian translation of *The Thief and the Dogs*. To achieve this, three chapters were selected as the sample corpus: one from the beginning, one from the middle, and one from the end of the novel, ensuring coverage of different narrative phases and stylistic features. The selected samples were classified according to the three analytical categories, and the Arabic source text and Persian target text were examined side by side. For each instance, the translation shift was first described, then categorized according to Berman's framework, and finally evaluated in terms of its impact on style, meaning, and fidelity. To enhance analytical rigor, Berman's original theoretical works (1995, 1999) and subsequent critical discussions by scholars such as Venuti and Hermans were also consulted.

Conclusion

The findings indicate that Bahman Razani's translation of *The Thief and the Dogs* demonstrates a clear target-oriented tendency rather than an effort to preserve the foreignness and stylistic specificity of the source text. Analysis of more than 222 instances shows that qualitative impoverishment, with a frequency of 89, is the most dominant tendency. Inaccurate equivalent selection has reduced semantic density, imagery, and phonetic resonance, at times leading to semantic deviation. In several cases, incorrect etymological assumptions, insufficient attention

to morphological structure, and misinterpretation of verbs and idiomatic expressions resulted in weakened translation quality.

Rationalization, with a frequency of 72, adapts Mahfouz's text to Persian linguistic norms through sentence segmentation, punctuation changes, unnecessary transpositions, and syntactic simplification. These interventions often transform the rhythmic, fluid, and multilayered syntax of the Arabic text into more linear structures. While some of these changes can be attributed to obligatory rationalization resulting from language non-isomorphism, many instances reflect optional translator intervention, which from Berman's perspective diminishes the text's guided foreignness.

Clarification, occurring with a frequency of 61, enhances readability by adding pronouns, specifying referents, introducing explanatory adverbs, and resolving stylistic ambiguities. Although some clarifications, such as gender specification, are structurally necessary, excessive explanation and the elimination of intentional ambiguity lead to the loss of the source text's calculated strangeness and reduce the aesthetic experience of the reader.

Overall, despite its fluency, Razani's translation exhibits significant stylistic and semantic distance from the source text and can be characterized as a target-oriented rewriting rather than a representation of Mahfouz's foreign textuality. Theoretically, the study confirms the effectiveness of Berman's model for translation criticism in non-isomorphic language pairs, provided that a clear distinction is made between obligatory and optional shifts. Practically, the findings offer valuable insights for translators and critics seeking greater accuracy, fidelity, and methodological rigor in literary translation evaluation.

ارزیابی ترجمه رازانی از رمان «اللصّ و الكلاب» نجیب محفوظ بر پایه گرایش‌های ریخت‌شکنانه آنتوان برمن، با تمرکز بر منطقی‌سازی، شفاف‌سازی و تضعیف کیفی

نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،

حامد پودق‌نژاد*

ایران؛ hamed.pn227@gmail.com

استادیار، گروه زبان شناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران؛ s_mollaye@pnu.ac.ir

سیف‌الله ملایی‌پاشایی

چکیده

نقد و ارزیابی علمی ترجمه، روشی نظام‌مند برای کیفیت‌سنجی ترجمه و پایایی تصمیم‌های مترجم است. در گذشته، این امر، سنتی و سلیقه‌ای انجام می‌گرفت اما اکنون الگوهای متعددی بر مبنای نظریات مطالعات ترجمه، جهت ارزیابی روشمند ترجمه، ارائه شده است. این پژوهش با رویکرد توصیفی - تحلیلی، ترجمه فارسی بهمن رازانی از رمان اللصّ و الكلاب اثر نجیب محفوظ را بر اساس نظریه «گرایش‌های ریخت‌شکنانه» از آنتوان برمن بررسی می‌کند. بدین منظور، سه فصل از فصل‌های نخستین، میانی و پایانی رمان به عنوان جامعه نمونه با تمرکز بر سه گرایش پر تواتر «منطقی‌سازی»، «شفاف‌سازی» و «تضعیف کیفی» بررسی و تحلیل و در پایان بسامد هر گرایش به صورت آماری با نمودار ارائه شد. تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد «تضعیف کیفی» با بسامد ۸۹، گرایش غالب در این ترجمه است که عمدتاً در قالب معادل‌گزینی‌های نادقیق و کاهش بار معنایی و آوایی واژگان به تضعیف دلالت‌ها انجامیده است. «منطقی‌سازی» با بسامد ۷۲، از طریق شکستن جمله‌های بلند، تغییر نشانه‌گذاری و ساده‌سازی ساخت‌های نحوی، سبک سیال و چندلایه متن مبدأ را خطی‌تر کرده است. «شفاف‌سازی» نیز با بسامد ۶۱، با افزودن توضیحات، تعیین مرجع و جنسیت ضمائر، هرچند خوانایی متن مقصد را افزایش داده، اما با رفع ابهام‌های عامدانه، به کاهش «غرابت سنجیده» متن انجامیده است. مجموع این یافته‌ها حاکی از گرایش آشکار ترجمه به مقصدگرایی و فاصله گرفتن از سبک و صورت متن مبدأ است. ضمناً نتایج این مطالعه بر ضرورت بهره‌گیری از الگوهای نظری در نقد ترجمه ادبی و تبیین حدود منطقی‌سازی اجباری در جفت‌زبان‌های ناهم‌ساخت نیز تأکید می‌کند.

کلیدواژه‌ها: نقد و ارزیابی ترجمه، گرایش‌های ریخت‌شکنانه برمن، منطقی‌سازی، شفاف‌سازی، تضعیف کیفی

استناد به این مقاله: پودق‌نژاد، حامد، و ملایی‌پاشایی، سیف‌الله (۱۴۰۴). ارزیابی ترجمه رازانی از رمان «اللصّ و الكلاب» نجیب محفوظ بر پایه گرایش‌های ریخت‌شکنانه آنتوان برمن، با تمرکز بر منطقی‌سازی، شفاف‌سازی و تضعیف کیفی. دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۵ (۳۳)، ۲۳۶-۲۱۳. <https://doi.org/10.22054/rctall.2026.89600.1821>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۲۳ ■ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۰/۰۶ ■ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۲

مقدمه

ترجمه ادبی همواره عرصه‌ای پرچالش میان دو قطب متقابل بوده است: از یک‌سو وفاداری به متن مبدأ و حفظ سبک و غرابت نویسنده، و از سوی دیگر پذیرش‌پذیری و روانی در زبان مقصد. مترجمان آثار ادبی در این میان ناگزیرند تصمیم‌هایی اتخاذ کنند که نه تنها بر انتقال معنا، بلکه بر بازآفرینی تجربه زیبایی‌شناختی متن نیز اثر می‌گذارد. این کشاکش در جفت‌زبان‌هایی که از نظر ساختار نحوی، نظام معنایی و بافت فرهنگی تفاوت‌های بنیادین دارند - همچون عربی و فارسی - جلوه‌ای مضاعف پیدا می‌کند. ضرورت نقد و ارزیابی ترجمه از همین جا ناشی می‌شود. در گذشته، داوری‌ها عمدتاً بر مبنای سلیقه و برداشت‌های فردی صورت می‌گرفت، اما در دهه‌های اخیر، نظریه‌های علمی در مطالعات ترجمه امکان سنجش نظام‌مند کیفیت را فراهم کرده‌اند. این الگوها به پژوهشگران اجازه می‌دهند تا به جای اتکا به قضاوت‌های کلی، با معیارهای روشن و قابل تکرار، میزان موفقیت یا ناکامی یک ترجمه را ارزیابی کنند.

در میان این نظریه‌ها، دیدگاه آنتوان برمن^۱ جایگاهی ویژه دارد. او با طرح نظریه «گرایش‌های ریخت‌شکنانه»^۲ نشان داد که ترجمه‌های ادبی غالباً دچار دگرگونی‌هایی می‌شوند که سبک، ساختار و دلالت‌های متن مبدأ را تحریف می‌کنند. برمن بر حفظ غرابت سنجیده متن تأکید می‌کند و معتقد است که ترجمه نباید صرفاً به انتقال پیام تقلیل یابد، بلکه باید تجربه بیگانگی و تفاوت زبانی را نیز به مخاطب منتقل کند. از نگاه او، تغییر در نحو، نشانه‌گذاری، واژگان یا حتی آهنگ و ریتم متن، همگی می‌توانند به تحریف منجر شوند (مهدی‌پور، ۱۳۸۹). با این حال، برمن نیز اذعان دارد که در جفت‌زبان‌های ناهم‌ساخت، بخشی از این تغییرات ناگزیر و اجباری است. برای نمونه، در ترجمه از عربی به فارسی، برخی جابه‌جایی‌های نحوی یا تعیین مرجع ضمیر به دلیل تفاوت‌های ساختاری اجتناب‌ناپذیر است. تمایز میان این تغییرات اجباری و تغییرات سلیقه‌ای یا افراطی، یکی از مسائل کلیدی در نقد ترجمه به شمار می‌آید.

برمن بر آن است که ترجمه نباید صرفاً به انتقال معنا محدود شود، بلکه باید غرابت سنجیده متن مبدأ را حفظ کند تا خواننده با تجربه‌ای بیگانه و اصیل روبه‌رو شود. از دید او، تغییر در سبک نویسنده، ساختار نحوی، نشانه‌گذاری یا حتی پاراگراف‌بندی، همگی می‌توانند به تحریف متن بینجامند. براین اساس، هرچه ترجمه از این گرایش‌ها دورتر باشد، وفادارتر و موفق‌تر است.

رمان اللصّ و الکلاب اثر نجیب محفوظ، به‌عنوان یکی از شاخص‌ترین نمونه‌های روایت مدرن عربی، با ساختاری پیچیده، لحن چندلایه و بهره‌گیری از جریان سیال ذهن، متنی مناسب برای آزمودن این نظریه است. این رمان در فارسی دست‌کم دو ترجمه دارد که یکی از آن‌ها ترجمه بهمن رازانی است. بررسی این ترجمه از منظر گرایش‌های ریخت‌شکنانه برمن، فرصتی فراهم می‌آورد تا میزان وفاداری مترجم به سبک و ساختار متن مبدأ سنجیده شود و

^۱ Berman, A.

^۲ deforming tendencies

درعین‌حال، حدود و ثغور مقصدگرایی در ترجمه‌های فارسی از آثار عربی روشن گردد. پژوهش حاضر با تمرکز بر سه گرایش پرتواتر - منطقی‌سازی^۱، شفاف‌سازی^۲ و تضعیف کیفی^۳ - می‌کوشد نشان دهد که این گرایش‌ها چگونه در ترجمه رازانی بروز یافته‌اند و چه تأثیری بر سبک و معنای متن گذاشته‌اند. بدین ترتیب، این مطالعه نه تنها به نقد یک ترجمه خاص می‌پردازد، بلکه می‌کوشد الگویی روشمند برای ارزیابی ترجمه‌های ادبی در جفت‌زبان‌های ناهم‌ساخت عرضه کند.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های مرتبط با رمان اللص و الکلاب و ترجمه‌های فارسی آن را می‌توان در دو دسته اصلی جای داد: نخست، مطالعات ادبی - مضمونی که بیشتر بر تحلیل ساختار روایی، مضمون، شخصیت‌پردازی و شگردهای سبکی متمرکز بوده‌اند؛ و دوم، پژوهش‌های ترجمه‌شناختی که با بهره‌گیری از نظریه‌های مختلف، کیفیت ترجمه‌های فارسی و عربی را ارزیابی کرده‌اند. در دسته نخست، آثاری چون گنجیان خناری و بادرستانی (۱۳۸۸)، صولی (۱۳۸۹)، جمشیدی و میمند (۱۳۹۱)، مقدسی (۱۳۹۳)، مختاری و زندنا (۱۳۹۴) و معصومی (۱۳۹۳) قرار می‌گیرند. این پژوهش‌ها عمدتاً به تحلیل درون‌متنی رمان پرداخته‌اند و به جنبه‌های ترجمه‌شناختی کمتر توجه نشان داده‌اند. تمرکز اصلی آن‌ها بر عناصر داستانی، شیوه‌های روایت و بازنمایی شخصیت‌ها بوده است.

در دسته دوم، پژوهش‌های ترجمه‌شناختی جای می‌گیرند که از نظریه‌های گوناگون همچون اسکوپوس^۴، مدل هولمز^۵ و به‌ویژه نظریه برمن بهره برده‌اند. برای نمونه، کریمیان و اصلانی (۱۳۹۰) هفت مؤلفه تحریف متن در نظریه برمن را بر ترجمه‌های قاسم روبین از آثار مارگریت دوراس تطبیق و نشان دادند که وفاداری مطلق به نویسنده الزاماً به معنای کیفیت بالاتر ترجمه نیست، به‌ویژه در مواردی که مترجم به زبان مقصد پایبندتر است. افضل‌ی و یوسفی (۱۳۹۵) نیز ترجمه عربی گلستان سعدی توسط جبرائیل المخلف را بر اساس هفت مؤلفه برمن نقد کردند و نشان دادند که ناآشنایی مترجم با زبان فارسی و تفاوت‌های ساختاری دو زبان، علت اصلی انحراف‌ها بوده است. فارسیان و اسماعیلی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی آخرین ترجمه رمان بیگانه بر اساس سیستم تحریف متن آنتوان برمن»، ترجمه مهرا ن زنده‌بودی از اثر آلبر کامو را تحلیل کردند و به این نتیجه رسیدند که الگوی برمن گرایشی کمال‌گرایانه دارد و رعایت کامل آن می‌تواند به ناملموس شدن ترجمه بینجامد.

^۱ rationalization

^۲ clarification

^۳ qualitative impoverishment

^۴ Skopos

^۵ Holmes

در این راستا و در حوزه متون دینی، نیازی، اصغری و هاشمی (۱۳۹۹) ترجمه رضایی اصفهانی از قرآن را با تمرکز بر مؤلفه منطقی‌سازی بررسی کردند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که منطقی‌سازی در ترجمه گاه اجباری و گاه اختیاری است و بنابراین باید در الگوی برمن تبصره‌ای برای منطقی‌سازی اجباری در نظر گرفت. دلشاد و همکاران (۱۳۹۴) نیز ترجمه سید جعفر شهیدی از نهج‌البلاغه را با تکیه بر چهار مؤلفه — منطقی‌سازی، شفاف‌سازی، اطناب کلام^۱ و آراسته‌سازی^۲ — بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که ترجمه شهیدی به سبب ماهیت متن دینی، مبدأگرا و کمتر دچار تحریف است. در همین راستا، عبیدان و زارع‌برمی (۱۴۰۲) کوشیده‌اند با کاربرست مستقیم الگوی برمن بر یک متن سیاسی - دینی، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های این نظریه را در مواجهه با متون غیرادبی نشان دهند. این مطالعه اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا نشان می‌دهد که گرایش‌های ریخت‌شکنانه صرفاً به متون ادبی محدود نمی‌شوند و در متون ایدئولوژیک و سیاسی نیز می‌توانند به عنوان ابزاری تحلیلی به کار روند.

با وجود این مطالعات، مرور منابع نشان می‌دهد که دو خلأ اساسی همچنان وجود دارد: نخست، فقدان داده‌کاوی آماری از بسامد گرایش‌های ریخت‌شکنانه برمن در ترجمه‌های فارسی آثار عربی؛ و دوم، کمبود پژوهش‌هایی که به‌طور هم‌زمان چند گرایش را در یک متن بررسی کنند. اغلب پژوهش‌های پیشین تنها بر یک یا دو مؤلفه تمرکز داشته‌اند و تعامل میان گرایش‌ها را نادیده گرفته‌اند. به‌ویژه، کاربرست مستقیم و مستقل چارچوب برمن بر ترجمه فارسی رمان اللصّ و الکلاب تاکنون انجام نشده است. از این منظر، پژوهش حاضر می‌کوشد این خلأ را پر کند. با تمرکز بر سه گرایش پرتواتر - منطقی‌سازی، شفاف‌سازی و تضعیف کیفی - و با بهره‌گیری از تحلیل مقابله‌ای متن مبدأ و متن مقصد، این مطالعه نه تنها به نقد ترجمه رازانی می‌پردازد، بلکه می‌کوشد تصویری روشن‌تر از ظرفیت‌ها و محدودیت‌های نظریه برمن در جفت‌زبان عربی-فارسی ارائه دهد.

چارچوب نظری

آنتوان برمن از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان مبدأگرا در مطالعات ترجمه است که با وجود آثار نسبتاً اندک، تأثیری عمیق بر نقد ترجمه بر جای گذاشته است. محور اصلی دیدگاه او احترام به دیگری و متن بیگانه است. وی معتقد است که هدف ترجمه نباید صرفاً تسهیل خوانش و هموارسازی متن برای مخاطب مقصد باشد، بلکه باید غرابت و بیگانگی متن مبدأ را نیز به خواننده منتقل کند (برمن، ۱۹۹۵). از این منظر، ترجمه نه بازنویسی ساده، بلکه تجربه‌ای فرهنگی و زیبایی‌شناختی است که باید تفاوت‌ها را آشکار سازد. برمن (۱۹۹۹) در نظریه مشهور خود با عنوان گرایش‌های ریخت‌شکنانه یا سیستم تحریف متن، سیزده مؤلفه را برمی‌شمارد که در فرایند ترجمه می‌توانند به تحریف متن مبدأ بینجامند. این گرایش‌ها عبارت‌اند از: ۱. منطقی‌سازی ۲. شفاف‌سازی ۳. تضعیف کیفی ۴. تضعیف کمی ۵. آراسته‌سازی

^۱ expansion

^۲ ennoblement

۶. تخریب ضرب‌آهنگ ۷. تخریب نظام‌بندی ۸. اطناب کلام ۹. همگون‌سازی ۱۰. تخریب شبکه‌های دلالتی زیرین ۱۱. امحای برهم‌نهادگی زبان‌ها ۱۲. تخریب یا غیربومی کردن شبکه‌های زبان بومی ۱۳. تخریب اصطلاحات و ضرب المثل‌ها.

از دید برمن، هرچه ترجمه از این گرایش‌ها دورتر باشد، وفادارتر و موفق‌تر است؛ و هرچه بیشتر به آن‌ها تن دهد، از اصالت متن فاصله می‌گیرد. او به‌ویژه بر حفظ غرابتِ سنجیده^۱ تأکید می‌کند و معتقد است که خواننده باید در مواجهه با متن ترجمه‌شده احساس کند با زبانی بیگانه و متفاوت روبه‌رو است (۱۹۹۹: ۴۵). وی معتقد است این نظریه جهان‌شمول است و قابلیت کاربرد در همه زبان‌ها را دارد (احمدی، ۱۳۹۲: ۱۲).

وانگهی، نباید از محدودیت‌های عملی ترجمه غافل شد. در جفت‌زبان‌های ناهم‌ساخت، بخشی از تغییرات ناگزیر و اجباری است. برای نمونه، در ترجمه از عربی به فارسی، برخی جابه‌جایی‌های نحوی یا تعیین مرجع ضمیر اجتناب‌ناپذیر است. از این‌رو، پژوهشگران پس از برمن بر ضرورت توجه به ابعاد نهادی، ایدئولوژیک و ارتباطی ترجمه تأکید کرده‌اند. ونوتی^۲ (۱۹۹۵، ۱۹۹۸) بر بُعد سیاسی و اخلاقی ترجمه و همچنین محدودیت‌های بازار نشر انگشت گذاشته و معتقد است که بومی‌سازی افراطی مترجم را نامرئی می‌کند. هرمنز^۳ (۱۹۹۹، ۲۰۰۷) نیز بر جایگاه ترجمه در نظام‌های فرهنگی و ارتباطی تأکید کرده و پرسیده است که این جابه‌جایی‌های صوری در سطح نظام و در تجربه خواننده چه معنایی می‌یابند.

در پژوهش حاضر، از میان سیزده گرایش برمن، سه گرایش پر تواتر و اثرگذار — منطقی‌سازی، شفاف‌سازی و تضعیف کیفی — به‌عنوان محور تحلیل انتخاب شده‌اند. این سه گرایش نه تنها در ترجمه رازانی بسامد بالایی دارند، بلکه به‌خوبی می‌توانند نشان دهند که چگونه سبک و معنای متن محفوظ در فرایند ترجمه دگرگون شده است.

گرایش به منطقی‌سازی

منطقی‌سازی به معنای بازآرایی نحوی و هموارسازی گفتمان است. در این گرایش، مترجم جملات بلند و شاخه‌دار متن مبدأ را به جملات کوتاه‌تر و خطی تبدیل می‌کند، افعال تازه می‌افزاید یا نشانه‌گذاری را تغییر می‌دهد. برمن این فرایند را نوعی تحریف می‌داند، زیرا ساختار چندلایه و ریتم طبیعی متن مبدأ را از میان می‌برد. در جفت‌زبان عربی — فارسی، بخشی از منطقی‌سازی ناگزیر است؛ مثلاً تبدیل جملات اسمیه عربی به جملات فعلیه در فارسی. با این حال، فراتر رفتن از این تغییرات اجباری و بازنویسی متن بر اساس ذائقه زبان مقصد، به ازدست‌رفتن غرابت سنجیده متن می‌انجامد. در بخش یافته‌ها، نمونه‌هایی از این بازآرایی‌های غیرضروری در ترجمه رازانی بررسی خواهد شد.

^۱ l'étrangeté

^۲ Venuti

^۳ Hermans

گرایش به شفاف سازی

شفاف‌سازی به معنای آشکارکردن آن چیزی است که نویسنده در متن مبدأ به‌عمد مبهم یا ناتمام گذاشته است. «هدف از شفاف‌سازی، آشکارساختن چیزی است که در متن اصلی نیامده است.» (ماندی، ۱۳۹۱: ۲۸۵) این گرایش معمولاً با افزودن توضیح، تعیین مرجع ضمیر یا گسترش معنایی رخ می‌دهد. «در حقیقت شفاف‌سازی، روشنگری در سطح معنایی است، در حالی که عقلایی سازی روشنگری در سطح ساختار نحوی بود (مهدی‌پور، ۱۳۸۹: ۵۹). برمن معتقد است که چنین مداخلاتی، هرچند خوانایی متن مقصد را افزایش می‌دهد، اما از غرابت و ابهام هنری متن مبدأ می‌کاهد. در متون ادبی، ابهام بخشی از سبک و فضا سازی نویسنده است. در ترجمه از عربی به فارسی، تعیین مرجع ضمیر یا توضیح اضافی گاه اجتناب‌ناپذیر است، اما زیاده‌روی در این کار، سبک نویسنده را ساده‌سازی می‌کند. در بخش یافته‌ها، نشان داده خواهد شد که رازانی در مواردی با افزودن توضیحات، از سبک موجز محفوظ فاصله گرفته است.

گرایش به تضعیف کیفی

تضعیف کیفی زمانی رخ می‌دهد که واژگان یا ساختارهای متن مبدأ با معادل‌هایی جایگزین شوند که از نظر بار معنایی، آوایی یا طنین، ضعیف‌ترند. «تضعیف کیفی یعنی معادل‌سازی واژگان، عبارات و ساختارهای متن مبدأ با واژگان، عبارات و ساختارهایی که ظرفیت‌های آوایی، دلالتی و نشانه‌ای را انتقال نمی‌دهند.» (برمن، ۲۰۱۰: ۸۲) این گرایش به‌ویژه در متون ادبی اهمیت دارد، زیرا واژه‌ها نه تنها حامل معنا، بلکه حامل موسیقی و سبک نویسنده‌اند. در جفت‌زبان عربی - فارسی، تفاوت‌های واژگانی و بارهای فرهنگی می‌تواند این خطر را افزایش دهد. برای نمونه، واژه‌ای با بار دلالتی چندلایه در عربی ممکن است در فارسی با معادلی ساده و بی‌طنین جایگزین شود. در بخش یافته‌ها، نمونه‌هایی از این معادل‌گزینی‌های نادقیق در ترجمه رازانی بررسی خواهد شد که نشان می‌دهد چگونه دقت معنایی و زیبایی‌شناختی متن کاهش یافته است.

روش

روش این پژوهش توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر مقایسه متن مبدأ و متن مقصد است. هدف آن است که با استخراج و تحلیل نمونه‌های عینی از ترجمه، میزان بروز سه گرایش ریخت‌شکنانه برمن - منطقی‌سازی، شفاف‌سازی و تضعیف کیفی - در ترجمه فارسی بهمن رازانی از رمان اللصّ و الکلاب سنجیده شود. برای دستیابی به این هدف، گام‌های زیر برداشته شد:

نخست، انتخاب متن و نمونه‌ها؛ از کل رمان سه فصل نمونه انتخاب شد، فصل آغازین، فصل میانی و فصل پایانی. این انتخاب به‌منظور پوشش‌دادن سیر روایی و سبک نویسنده در بخش‌های مختلف اثر صورت گرفت. گام دوم، دسته‌بندی داده‌ها؛ نمونه‌های انتخاب‌شده بر اساس سه مؤلفه اصلی پژوهش (منطقی‌سازی، شفاف‌سازی، تضعیف کیفی) طبقه‌بندی

شدند. برای هر نمونه، متن عربی (مبدأ) و متن فارسی (مقصد) در کنار هم قرار گرفت تا امکان مقایسه مستقیم فراهم گردد. گام پایانی، تحلیل؛ برای هر نمونه، ابتدا توصیف دقیق تغییرات ارائه شد، سپس با استناد به چارچوب نظری برمن، نوع گرایش مشخص گردید. در ادامه، پیامدهای این تغییر بر سبک، معنا و وفاداری به متن مبدأ توضیح داده شد. برای تقویت دقت تحلیل، از منابع نظری برمن (۱۹۹۵، ۱۹۹۹) و نقدهای پسینی (ونوتی، هرمنز و دیگران) بهره گرفته شد.

تحلیل داده‌ها و یافته‌ها

در این بخش، پس از تعریف فنی هر یک از سه گرایش مورد نظر، نمونه‌هایی از ترجمه فارسی بهمن رازانی در مقایسه با متن عربی رمان اللص و الکلاب بررسی می‌شود. برای رعایت اختصار، در هر گرایش سه نمونه به تفصیل تحلیل شده و سایر نمونه‌ها در قالب جدول فهرست گردیده است.

۱- گرایش به منطقی‌سازی

در این چارچوب، منطقی‌سازی به معنای بازآرایی نحوی، نشانه‌گذاری، و فعل‌افزایی برای هموارسازی و خطی کردن گفتمان است. منطقی‌سازی در ترجمه رازانی به‌ویژه در شکستن جملات بلند و تغییر نشانه‌گذاری نمود یافته است. در متن عربی، محفوظ غالباً از جملات طولانی با ساختارهای معترضه و توالی وصفی بهره می‌برد تا ریتمی سیال و چندلایه ایجاد کند. رازانی در بسیاری موارد این جملات را به چند جمله کوتاه تقسیم کرده و با افزودن افعال یا تغییر جایگاه اجزای جمله، روایت را خطی‌تر ساخته است.

(۱) جمله مبدأ: و سواهما لم یجد فی انتظاره أحداً. (محفوظ، ۲۰۰۶: ۷)

ترجمه: جز آنها هیچ‌کس و هیچ‌چیز انتظارش را نمی‌کشید. (رازانی، ۱۳۸۰: ۱۵)

تحریفی که در ترجمه این عبارت به چشم می‌خورد تغییر فاعل فعل «لم یجد» است. در متن اصلی، فاعل و کسی که (نمی‌یابد) همان شخصیت داستان (سعید مهران) است؛ اما مترجم، این ساختار را تغییر داده و عبارت مصدری را به صورت فعل «انتظار نمی‌کشید» ترجمه کرده و فعل را به (أحداً: هیچ‌کس) نسبت داده است تا شاید این گونه، ساختاری منطقی‌تر و نزدیک‌تر به زبان فارسی ارائه دهد. مترجم ساختار ساده و سرد جمله عربی را به ساختاری تحلیلی‌تر تبدیل کرده است. در جمله عربی، فعل «وجد» همراه با «فی انتظاره أحداً» حس مشاهده بیرونی و فاصله معنایی را منتقل می‌کند، اما در ترجمه فارسی با عبارت «انتظارش را نمی‌کشید»، جمله از حالت مشاهده به حالت احساسی و درونی تغییر یافته است. مترجم برای سازگار کردن جمله با ذائقه فارسی‌زبان، غرابت نحوی و معنایی متن عربی را کاهش داده و آن را در قالبی آشنا و عاطفی بازآفرینی کرده است. اگرچه این رویکرد فهم اولیه مخاطب را آسان‌تر می‌کند، اما از منظر برمن، به نوعی «خیانت به بیگانگی متن» تعبیر می‌شود.

۲) جمله مبدأ: هذه الطرقات المثقلة بالشمس، وهذه السيارات المجنونة، والعاثون والجالسون، والبيوت والدكاكين، و لا شفه تفتت عن ابتسامه ... (محفوظ، ۲۰۰۶: ۷)

ترجمه: اشعه خورشید بر دیوارهای کوچه سنگینی می کند، اتومبیل ها دیوانه وار حرکت می کنند، عابران و آنان که کنار خیابان نشسته اند، خانه ها و دکان ها همه مانند همیشه اند. اما لبخندی بر هیچ لبی نمی شکفت. (رازانی، ۱۳۸۰: ۱۵)

ترکیب جملات، تغییر یافته و عبارت های کوتاه بدون فعل، به صورت جملات فعل دار ترجمه شده اند. عبارت (همه مانند همیشه اند) اصلاً در متن اصلی نیست و از جانب مترجم گویا به قصد عقلایی سازی ساختار نحوی متن و کامل تر شدن معنا افزوده شده است که همگی از مصادیق گرایش به «منطقی سازی» طبق سیستم تحریف متن برمن به شمار می روند.

۳) جمله مبدأ: فهل يسمح الحظ بمكان طيب يصلح لتبادل الحب. ينعم في ظله بالسرور المظفر، والخيانة ذكرى كريهة بائدة؟ (محفوظ، ۲۰۰۶: ۷)

ترجمه: آیا بخت رخصت خواهد داد در جایی مناسب به یکدیگر مهر ورزند؟ و او خواهد توانست در سایه عشق کودک خود مزه سرور پیروزی را بچشد؟ خاطره آن خیانت زشت و مرگ آور چه خواهد شد؟ (رازانی، ۱۳۸۰: ۱۶)

مترجم، ترکیب اضافی (تبادل الحب) را به صورت فعل (به یکدیگر مهر ورزند) ترجمه کرده است و از همین جا باب خطاهای دیگر نیز باز شده است. حرف جر موجود در عبارت (بمكان طيب) متعلق به فعل «يسمح» است و برای تعدیه آمده نه در معنای ظرفیت که همین اشتباه باعث ترکیب بندی نادرست ترجمه شده است. در ترجمه جمله آخر نیز، جمله اسمیه به صورت فعلیه درآمده و مبتدا و خبر به صورت یک ترکیب اضافی ترجمه شده است و نیز صفت (کریهه: زشت) که برای (ذکر: خاطره) می باشد به کلمه (الخيانة: خیانت) نسبت داده شده است. مترجم ساختار جمله بندی را از ساختار اصلی متن، دور ساخته و به صورت جمله ای مستقل درآورده که همه این تغییرات نمایانگر گرایش به مؤلفه منطقی سازی می باشد.

جدول ۱. نمونه هایی از گرایش به منطقی سازی

متن مبدأ، محفوظ	ترجمه فارسی، رازانی	نوع منطقی سازی	توضیح تحلیلی
۱ و هو واحد، خسر الكثير، حتى الأعوام الغالية خسر منها أربعة غداً	و او یک تن است؛ تنی که بسیاری چیزها، حتی چهار سال از سال های گران بهای زندگانی را از دست داده است	جابه جایی ترتیب و تقدیم/تأخیر غیر اجباری	جابه جایی عبارت «حتی چهار سال...» برای انسجام، ساختار شاخه ای را به خطی تبدیل کرده و توضیح اضافی افزون شده است.

۲	و سطع الحنان فيها كالنقاء غب المطر	و به جایش عشق - عشقی به طهارت و پاکی زمین پس از باران - خیمه می‌زند	تبدیل به جمله معترضه و جابه‌جایی	تبدیل بیان تشبیهی به جمله معترضه بین فاعل و فعل، ساختار اضافی را تغییر داده و غرابت نحوی را کاهش می‌دهد.
۳	مجمع اللصوص والشرطة، حيث يرقدون جنبا إلى جنب في سلام، لأول ولآخر مرة	مجمعی که در آن پاسبان‌ها و دزدها برای اولین و آخرین بار، کنار یکدیگر به آرامش می‌خوابند	تقدیم/تأخیر و تغییر به موصولی	تقدیم «لأول ولآخر مرة» و تبدیل ترکیب اضافی به جمله موصولی، ترتیب را جابه‌جا کرده و ضرب‌آهنگ اصلی را مختل می‌کند.
۴	فرأى نور جالسة، شبه عارية، منكوشة الشعر تعيسة القسمات	نور در رختخواب نیمه‌لخت نشسته بود. موهایش آشفته بود و پاره‌ای از آن بر صورتش ریخته بود	شکستن جملات و تغییر معترضه	نادیده‌گرفتن ویرگول‌ها و تبدیل اضافی به جمله مستقل، ضرب‌آهنگ وقفه‌ها را کاهش داده و غرابت نحوی را هموار می‌سازد.
۵	وسمع تتأوياً كالتأوه فتراجع عن شيش النافذة ملتفتاً نحو الفراش	صدای خمیازه را - چون آهی - شنید. چشم از شیشه پنجره برداشت و به‌سوی تختخواب نگریست.	تغییر نکره به معرفه و تبدیل قید حالت به فعل مستقل	«تثاؤب» معرفه ترجمه شده و «ملتفتاً» به‌جای قید حالت، به‌صورت فعل مستقل «نگریست» ترجمه شده است.
۶	وتابع يديها وهما تصوران وجهها في صورة جديدة	حرکات دست‌های او را تعقیب می‌کرد و صورتش را به نوعی دیگر نزد خود مجسم می‌کرد	تبدیل ساختار حالیه به مستقل	تغییر جمله حالی به جمله مستقل، ساختار نحوی را تغییر داده و گفتمان را هموار می‌کند.
۷	استيقظ قبيل الظهيرة فكان عليه أن ينتظر الليل	کمی پیش از ظهر بیدار شد. باید تا شب‌هنگام منتظر بماند	عدم توجه به نقش دستوری «الليل»	نادیده‌گرفتن نقش «الليل: شب» که مفعول به است و تبدیل آن به «تا شب»، ساختار نحوی را تغییر داده و هموارتر کرده است.

این موارد نشان می‌دهد که رازانی در موارد متعدد، فراتر از منطقی‌سازی اجباری (ناشی از تفاوت‌های نحوی عربی و فارسی) عمل کرده و به‌سوی مقصدگرایی حرکت کرده است.

۲- گرایش به شفاف‌سازی

در این چارچوب، شفاف‌سازی به معنای افزودن توضیح، تعیین مرجع ضمیر، و روشن‌گری معنایی به‌منظور از میان برداشتن ابهام‌های سنجیده متن مبدأ است. شفاف‌سازی در ترجمه رازانی بیشتر در تعیین مرجع ضمیر و افزودن

توضیحات دیده می‌شود. محفوظ در بسیاری از موارد با ابهام‌گویی و حذف مرجع ضمیر، فضایی رازآلود و چندلایه می‌آفریند. رازانی با افزودن توضیح یا مشخص کردن مرجع، این ابهام را از میان برداشته است.

(۱) جمله مبدأ: طوال أربعة أعوام لم تغب عن باله، وتدرجت في النمو وهي صورة غامضة (محفوظ، ۲۰۰۶: ۷)

ترجمه: طی چهار سال حتی یک لحظه هم سنا از ذهنش نرفته. در این مدت تصویر او کم‌کم در ذهنش رشد می‌کرد و پیچیده‌تر می‌شد. (رازانی، ۱۳۸۰: ۱۶)

عبارت‌های (حتی یک لحظه هم)، (در این مدت) و (در ذهنش) و افزودن ضمیر (او) به کلمه (تصویر) در متن ترجمه، همگی بدون داشتن معادل در متن مبدأ و به قصد شفاف‌سازی اضافه شده است که از گرایش‌های پرتکرار ریخت شکنانه در این رمان می‌باشد. افزودن اسم (سنا) برای یادآوری مرجع ضمیر مستتر در فعل (لم تغب) نیز دلالت بر شفاف‌سازی دارد.

(۲) جمله مبدأ: ولتكن ضربتك قویه كصبرك الطويل وراء الجدران، جاءكم من يغوص في الماء كالسمكة ... (محفوظ، ۲۰۰۶: ۷)

ترجمه: بگذار ضربه‌ای را که فرود خواهی آورد، به هیبت صبر تو در پشت دیوارهای زندان باشد. اینک مردی به سوی شما می‌آید که چون ماهی در آب شنا می‌کند. (رازانی، ۱۳۸۰: ۱۶)

مترجم در این رمان عباراتی افزوده است که در متن اصلی وجود ندارند و هدف آن روشن‌سازی معنای جمله برای مخاطب فارسی‌زبان بوده است. برای نمونه، عبارت «را که فرود خواهی آورد» توسط مترجم اضافه شده است تا مفهوم فعل «ضربتك قویه» واضح‌تر شود، درحالی‌که متن عربی چنین صراحتی ندارد. همچنین اضافه کردن کلمه «زندان» پس از «دیوارها» به قصد تبیین فضایی ملموس برای مخاطب انجام گرفته است. علاوه بر این، اسم موصول «مَن» در متن عربی که معنای «کسی که» را دارد، در ترجمه فارسی به «مردی» تغییر یافته و به جنسیت اشاره کرده است، بدون آنکه نویسنده به صورت صریح چنین مشخصه‌ای را ذکر کرده باشد. این مداخلات موجب روشن‌تر شدن معنای ضمنی جمله می‌شوند، اما همزمان بخشی از ابهام و فاصله معنایی متن مبدأ را کاهش می‌دهند.

علاوه بر موارد فوق، نمونه‌های متعددی در ترجمه این رمان مشاهده می‌شود که نشان می‌دهد مترجم برای افزایش مقبولیت متن در زبان مقصد و تسهیل فهم مخاطب، به افزودن توضیحات و کلمات اضافی روی آورده است؛ از جمله ترجمه «و طَرَقَ الباب» به «با این افکار در زد». به این ترتیب، مترجم با این نوع مداخلات، نوعی بازتولید شخصی از متن ارائه می‌دهد و مخاطب را از مواجهه مستقیم با فضای اصلی و سرد متن محروم می‌سازد.

درباره ذکر مرجع ضمیر که یکی از مصادیق گرایش به «شفاف‌سازی» است، نباید از این نکته غافل شد که در متن عربی، تمایز شخصیت‌ها از روی ظاهر ضمیرها ممکن است؛ اما در فارسی، ضمیرهای مذکر و مؤنث مشابه و یکسان

است. لذا در مواردی که ضمیرهای متعدد، پیوسته تکرار می‌شوند مترجم ناچار به ذکر مرجع ضمیر خواهد بود تا خواننده بداند که شخصیت کنونی داستان کیست! در چنین مواردی، مترجم می‌تواند در جاهای مختلف ترجمه، بر حسب ظرفیت‌های زبان مقصد، در متن دست به تغییراتی بزند که برای خواننده مفهوم گردد هرچند از دید آنتوان برمن، ناپسند باشد. مثلاً تغییر ناگهانی جنسیت فاعل در جمله زیر، ابهامی در فهمیدن شخصیت داستان برای خواننده ایجاد می‌کند:

جمله مبدأ: وتابع یدیها وهما تصوران وجهها فی صورة جدیدة؛ (محفوظ، ۲۰۰۶: ۷۱)

ترجمه: حرکات دست‌های او را تعقیب می‌کرد و صورتش را به نوعی دیگر نزد خود مجسم می‌کرد؛ (رازانی، ۱۳۸۰: ۹۲)

فعل (تابع) در ابتدای جمله مربوط به سعید است و جمله قبلی این عبارت «و هی تجفف رأسها و وجهها» مربوط به نور بود. این تغییر ناگهانی فاعل، باعث پیچیدگی و دشواری فهم داستان می‌شود و بایستی با ذکر مرجع، این ابهام را - که برخاسته از تفاوت ظرفیت‌های نحوی دو زبان عربی و فارسی است - زدود. اما خلاف موارد متعدد قبلی که مترجم گرایش قابل توجهی به شفاف‌سازی داشت، در این قسمت دست به چنین کاری نزده! درحالی‌که ذکر اسم (سعید) در ابتدای جمله ضروری می‌نماید.

جدول ۲. نمونه‌هایی از گرایش به شفاف‌سازی

متن مبدأ، محفوظ	ترجمه فارسی، رازانی	نوع شفاف‌سازی	توضیح تحلیلی
۱ وها هو باب السجن الأصم يتتعد منطويا على الأسرار اليائسة	و آنک در ناشنای زندان است که بر رازهای یأس‌آورش بسته می‌شود	افزودن ضمیر	افزودن ضمیر «ش» به «رازهای یأس‌آورش» ابهام متن اصلی را رفع کرده و غرابت معنایی را کاهش می‌دهد.
۲ و في أثناء ذلك رسم خطة للهرب	در همین فاصله، نقشه فرارش را نیز کشید	افزودن ضمیر	افزودن ضمیر «ش» در «نقشه فرارش» مرجع را مشخص کرده و توضیح اضافی برای روشن‌سازی معنای ضمنی ارائه می‌دهد.
۳ و للخونة أن يأسوا حتى الموت	و آن زمان است که خیانتکاران تا سرحد مرگ بیمناک شوند	افزودن عبارت توضیحی	افزودن «تا سرحد» معنای مبهم «حتی الموت» را صریح کرده و ابهام هنری نویسنده را برای فهم آسان‌تر کاهش می‌دهد.

۴	و سواهما لم یجد فی انتظاره أحدًا.	جز آنها هیچ کس و هیچ چیز انتظارش را نمی کشید.	افزودن عبارت توضیحی	آوردن عبارت (هیچ کس) در برابر «أحدًا» کافی و صحیح بود و نیازی به افزودن عبارت (هیچ چیز) نبود. شاید مترجم خواسته تأکید کند که هیچ انسانی و هیچ شیئی منتظر او نیست و او کاملاً تنها و فراموش شده است یا اینکه چون مرجع ضمیر (آنها)، کت و شلوار و کفش بود؛ لذا خواسته با آوردن (هیچ چیز)، تناسب قبل و بعد از ادات استثنا را برقرار سازد؛ اما با فرا رفتن از مقصود نویسنده اصلی دچار گرایش به «شفاف سازی» شده است.
۵	و هو واحد، خسر الكثير، حتی الأعوام الغالية خسر منها أربعة غدرًا	و او یک تن است؛ تنی که بسیاری چیزها، حتی چهار سال از سال های گران بهای زندگانی را از دست داده است	افزودن عبارت توضیحی	افزودن «زندگانی» مفهوم ضمنی را صریح کرده و فضا را برای مخاطب ملموس تر می سازد.

این گرایش نشان می دهد که مترجم در پی تسهیل دریافت مخاطب فارسی زبان بوده، اما به بهای از دست رفتن بخشی از سبک نویسنده.

۳- گرایش به تضعیف کیفی

در این چارچوب، تضعیف کیفی به معنای معادل گزینی های کم مایه و تقلیل آوایی یا معنایی است که طنین، ریتم و دقت معنایی را کم می کند. تضعیف کیفی پربسامدترین گرایش در ترجمه رازانی است. این گرایش عمدتاً ناشی از معادل گزینی های نادقیق و کاهش بار آوایی و معنایی واژگان است.

(۱) جمله مبدأ: و سیقف عما قریب أَمَامَ الْجَمِيعِ مُتَحِدِيًّا. (محفوظ، ۲۰۰۶: ۷)

ترجمه: و به زودی رودرروی همه به خشم خواهد ایستاد. (رازانی، ۱۳۸۰: ۱۵)

در متن اصلی، واژه «متحدیاً» در بافت جمله، حامل معنایی از مقاومت، جسارت، چالش و ایستادگی در برابر دیگری است؛ نوعی کنش ارادی و آگاهانه که کنایه از روحیه مبارزه جوی شخصیت دارد. برای واژه «تحدی» نیز در منابع معتبر، معانی ای چون «هم چشمی کردن، رقابت کردن، به مبارزه خواندن و پایداری کردن» ذکر شده است (آذرنوش،

۱۳۹۸: ۱۷۶) و معنای «خشم» در میان آن‌ها وجود ندارد. از این رو، استفاده از معادل «به خشم» در ترجمه فارسی، دلالت معنایی مناسب را ندارد و موجب فروکاستن معنای ارادی و مقاومتی واژه اصلی به سطحی صرفاً احساسی و واکنشی می‌شود. از دیدگاه برمن، این نوع معادل‌گزینی نادرست به گرایش تضعیف کیفی مربوط می‌شود، زیرا لحن و نیروی زبانی متن مبدأ را کاهش می‌دهد. این تغییر ظریف در سطح واژگانی موجب افت در غنای دلالتی و ازمیان‌رفتن ریتم درونی جمله نیز می‌شود؛ زیرا جمله عربی با واج‌های قوی «ت» و «د» حس صلابت و ایستادگی را منتقل می‌کند، درحالی‌که ترجمه فارسی با عبارت نرم‌تر «به خشم» این صلابت را از بین برده است. در نتیجه، ترجمه موجود اگرچه برای مخاطب فارسی‌زبان طبیعی‌تر می‌نماید، اما به تعبیر برمن، «طنین بیگانه متن» را محو کرده و از شدت و ژرفای موقعیت دراماتیک و نیروی ارادی شخصیت کاسته است.

۲) جمله مبدأ: فتراجع عن شیش النافذه ملتفتا نحو الفراش فرأى نور جالساً، شبه عاریه، منكوشة الشعر عیسة القسما. (محفوظ، ۲۰۰۶: ۷۱)

ترجمه: چشم از شیشه پنجره برداشت و به‌سوی تخت‌خواب نگریست. نور در رخت‌خواب نیمه‌لخت نشسته بود. موهایش آشفته بود و پاره‌ای از آن بر صورتش ریخته بود. (رازانی، ۱۳۸۰: ۹۱)

فعل «تراجع عن» به معنای (عقب‌نشینی، به عقب برگشتن، منصرف‌شدن و...) است اما مترجم از عبارت (چشم برداشتن از چیزی) استفاده کرده که تقریباً همان مفهوم را دارد اما در قالبی دیگر بیان شده که نمی‌تواند معنای کامل را برساند؛ زیرا تراجع به معنای برگشتن به عقب و مایل‌شدن است اما چشم برداشتن از یک چیز لزوماً حرکت به عقب را در پی ندارد. برای واژه «شیش»، معادل نادرستی ذکر شده است. شاید به علت تشابه ظاهر کلمه با کلمه (شیشه) در فارسی این معادل‌گزینی رخ داده باشد. «شیش»، همان نورگیر است که در کشور مصر برای جلوگیری از تابش خورشید و جریان داشتن هوا بر پنجره‌ها نصب می‌شود. برای «ملتفت» از فعل (نگریست) استفاده شده اما معنای التفات، چرخیدن و مایل شدن است. (آذرنوش، ۱۳۹۸: ۹۷۴) معنای «الفراش» رخت‌خواب است، نه تخت‌خواب که فقط جزوی از انواع جای خواب است. در همه این موارد، معادل‌یابی نامناسب باعث شده است دلالت‌های معنایی کلمات از زبان مبدأ به صورت درست و کامل به زبان مقصد منتقل نشده و در نتیجه منجر به تضعیف کیفی ترجمه بشود.

۳) جمله مبدأ: سیهرب و یستقر طویلاً ثم یعود یوما لینکل بالأوغاد. (محفوظ، ۲۰۰۶: ۱۱۹)

ترجمه: به‌زودی خواهد گریخت. مدتی خواهد ماند و سپس روزی برای آن که به نابکاران بتازد، بازخواهد گشت. (رازانی، ۱۳۸۰: ۱۵۲)

واژه «طویلاً» دلالت بر مدت‌زمان طولانی دارد؛ اما در ترجمه از کلمه (مدتی)، به‌عنوان معادل استفاده شده که برابر معنایی آن نیست و مفهوم (زمانی کوتاه) را القا می‌کند. فعل «ینکل با» نیز به معنای (تنبیه‌کردن، گوشمالی‌دادن، درس عبرت دادن، بدرفتاری‌کردن، شکنجه‌دادن و...) در فرهنگ لغت وارد شده است. (آذرنوش، ۱۳۹۸: ۱۱۲۲) ذیل کلمه

نَکَل)، در حالیکه از فعل (تازیدن) که معنای هجوم و حمله دارد به‌عنوان معادل معنایی در ترجمه استفاده شده است. این موارد موجب تضعیف کیفی ترجمه شده است؛ زیرا که معادل‌ها دقیق و صحیح نیستند و غنای معنایی واژه‌ها حفظ نشده‌اند.

جدول ۳. نمونه‌هایی از گرایش به تضعیف کیفی

متن مبدأ، محفوظ	ترجمه فارسی، رازانی	نوع تضعیف کیفی	توضیح تحلیلی
۱ لِلغَضَبِ أَنْ يَنْفَجَرَ وَأَنْ يَحْرَقَ، وَلِلخَوْنَةِ أَنْ يِيَّاسُوا	اینک آن زمان است که خشم منفجر شود و بسوزاند. و آن زمان است که خیانتکاران تا سرحد مرگ بیمناک شوند	انحراف معنایی و تقلیل تصویرسازی فروپاشی	«بیمناک شوند» شدت فروپاشی روحي «یياسوا» را به ترس گذرا تقلیل داده و نیروی تراژیک و غنای دلالتی را تضعیف می‌کند.
۲ ينعم في ظله بالسرور المظفر	و او خواهد توانست در سایه عشق کودک خود مزه سرور پیروزی را بچشد	هم‌سازی با هنجارهای فارسی و کم‌مایه‌سازی	«مزه چشیدن» غنای معنایی «ينعم» (لذت‌بردن، برخوردار بودن) را به سطحی ظاهری فروکاسته و دقت دلالتی را کم می‌کند.
۳ بالسرور المظفر	سرور پیروزی	محو طنین آوایی و دلالت دستاورد	ترجمه «المظفر» به «پیروزی» مفهوم «به دست آمده» را نادیده گرفته و ترکیب وصفی را به اضافی ساده تبدیل کرده است.
۴ والخيانة ذكرى كريهة بائدة	خاطره آن خیانت زشت و مرگ‌آور	انحراف معنایی به بیان نامتناسب	«مرگ‌آور» برای «بائدة» (گذرا، نابودشده) نادرست است و غنای معنایی واژه را به تعبیری نامتناسب تقلیل می‌دهد.
۵ يرقدون جنبا إلى جنب في سلام	مجمعی که در آن پاسبان‌ها و دزدها... کنار یکدیگر به آرامش می‌خوابند	کاهش غرابت هدایت‌شده و تصویرسازی صمیمی	«کنار یکدیگر» دقت و نزدیکی فیزیکی «جنبا إلى جنب» را منتقل نمی‌کند و بهتر بود «پهلویه‌پهلوه» برای حفظ طنین استفاده می‌شد.
۶ أطلقت الرصاصة العمياء	گلوله را کورکورانه رها کردی	تقلیل طنین آوایی در اصطلاح تیراندازی	«رهاکردن» غنای معنایی و آوایی صدای شلیک «أطلقت» را در فضای تیراندازی کم کرده و تصویرسازی را تضعیف می‌نماید.

۷	تعانی لفحات الجحیم الذی احترق فیه	و شعله‌های جهنمی که وی در آن می‌سوخته است، به چشم می‌بیند	تقلیل تصویرسازی سوزان به شعله سطحی و کاهش دقت معنایی	«شعله‌ها» برای «لفحات» (سوز و گرما) نادرست است و «به چشم می‌بیند» غنای «تعانی» (دردناک دیدن) را کم می‌کند.
۸	مرة أخرى يتنفس نسمة الحرية، ولكن الجو غبار خانى و حر لا يطاق	بار دیگر آزادانه نفس می‌کشد. اما گردوغبار خفقان‌آور و گرما طاقة فرساست	فروکاستن دلالت آوایی و معنایی	ترجمه «نسمه الحرية» به «آزادانه» غنای آوایی و معنایی ترکیب را به قید ساده تقلیل داده و تکرار صدای «س» را حذف می‌کند.

این موارد نشان می‌دهد که رازانی در سطح واژگانی و سبکی، دقت و غنای متن محفوظ را به طور کامل منتقل نکرده و ترجمه در این بخش بیشترین فاصله را از متن مبدأ گرفته است.

برآیند تحلیل‌ها نشان می‌دهد که تضعیف کیفی پربسامدترین گرایش است و بیشترین آسیب را به دقت معنایی و سبک متن وارد کرده است. منطقی‌سازی با خطی‌کردن روایت و تغییر نشانه‌گذاری، سبک سیال محفوظ را ساده‌سازی کرده است. شفاف‌سازی هرچند برخی ابهام‌ها را زدوده، اما از غرابت و چندلایگی متن کاسته است. در مجموع، ترجمه رازانی گرایشی آشکار به مقصدگرایی دارد و به سبب تغییرات ساختاری و معنایی متعدد، از متن مبدأ فاصله گرفته است.

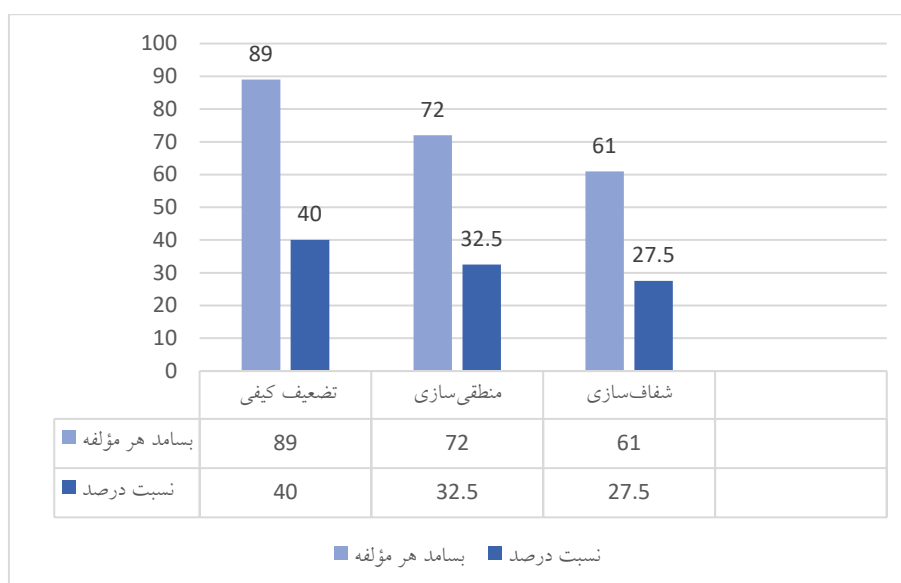
بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باتکیه بر نظریه گرایش‌های ریخت‌شکنانه آنتوان برمن، ترجمه فارسی بهمن رازانی از رمان اللص و الکلاب نجیب محفوظ را بررسی کرد. تمرکز بر سه گرایش پر تواتر — منطقی‌سازی، شفاف‌سازی و تضعیف کیفی — نشان داد که این ترجمه بیش از آنکه به حفظ غرابت و سبک متن مبدأ پایبند باشد، به مقصدگرایی گرایش دارد. بعد از بررسی و مقابله بیش از ۲۲۲ مورد در جامعه آماری، یافته‌ها حاکی از آن است که تضعیف کیفی با بسامد ۸۹، گرایش غالب در این ترجمه است. معادل‌گزینی‌هایی نادقیق که دلالت معنایی، تصویرسازی‌ها و طنین آوایی متن را به بیان خشتی و کم‌مایه فرو کاسته و گاه به انحراف معنایی انجامیده‌اند. در مواردی نیز ریشه‌یابی نادرست برخی واژگان و بی‌توجهی به ساخت صرفی واژه، فهم نادرست افعال و اصطلاحات، منجر به انتخاب معادل‌های نامناسب و در نتیجه تضعیف کیفیت ترجمه شده است. منطقی‌سازی نیز با بسامد ۷۲، با شکستن یا کوتاه‌سازی جمله‌های بلند، تغییر نشانه‌گذاری، جابه‌جایی‌های غیرضروری و تبدیل ساخت‌های نحوی پرریم، سیال و چندلایه متن عربی به ساختارهای خطی و ساده‌تر، متن محفوظ را با هنجارهای زبان فارسی هم‌ساز کرده است. رازانی در بسیاری از موارد با تقدیم و تأخیرهای غیراجباری، افزودن فعل به ساخت‌های بی‌فعل، تبدیل مصدر به فعل و بالعکس، ترجمه جمله‌های اسمیه به صورت فعلیه، تغییر جمله‌های حالیه به جمله‌های مستقل و عدم دقت در ترجمه ترکیب‌های وصفی و اضافی، در

ساختار نحوی متن مداخله کرده است. بخشی از این تغییرات را می‌توان به سبب ناهم‌ساختی عربی و فارسی و در قالب «منطقی‌سازی اجباری» توضیح داد، اما موارد متعدد حاصل مداخله‌ی اختیاری مترجم است که از منظر برمن می‌تواند به کاهش «غرابت هدایت‌شده» متن مبدأ بینجامد.

در مؤلفه شفاف‌سازی با بسامد ۶۱، مترجم با افزودن ضمیر، ذکر مرجع آن، افزودن قیدهای زمان و مکان یا واژه‌های توضیحی و نیز با تعیین جنسیت ضمائر و رفع ابهام‌های سبکی، متن را برای خواننده فارسی‌زبان روان‌تر و قابل‌فهم‌تر کرده است. بخشی از این تغییرات، به‌ویژه در تشخیص جنسیت ضمائر، به سبب تفاوت‌های ساختاری دو زبان اجباری بوده است؛ اما در بسیاری موارد، تمایل مترجم به توضیح بیش از اندازه و رفع هرگونه ابهام- حتی آن‌هایی که نویسنده عامدانه برجای گذاشته- سبب از میان رفتن «غرابت سنجیده» متن مبدأ شده و در نتیجه، تجربه‌ی زیبایی‌شناختی مخاطب از متن اصلی را کاهش داده و سبک نویسنده را هموارتر کرده است. در زیر بسامد هر یک از مؤلفه‌ها و نسبت آنها در جامعه آماری با نمودار نمایش داده شده است:

نمودار ۱. بسامد هر یک از گرایش‌ها در جامعه آماری

به کوتاه‌سخن، این نتایج نشان می‌دهد که ترجمه‌ی رازانی، به‌رغم ارزش‌های خود در روان‌سازی متن برای مخاطب فارسی‌زبان، در سطح سبک‌شناختی و معنایی فاصله‌ای چشمگیر از متن مبدأ دارد. از این رو، می‌توان گفت که این ترجمه بیش از آنکه بازتاب‌دهنده‌ی دیگری و بیگانگی متن محفوظ باشد، بازنویسی‌ای مقصدگرا است که با ذائقه‌ی خواننده فارسی هم‌هانگ شده است. وانگهی در رویکرد برمن، بهتر شدن ترجمه الزاماً به معنای روان‌تر یا واضح‌تر شدن آن نیست؛ بلکه حفظ صورت و غرابت متن مبدأ، بخش جدایی‌ناپذیر از امانت‌داری در ترجمه‌ی ادبی است.

از دیدگاه نظری، این پژوهش نشان داد که الگوی برمن، با وجود گرایش‌های کمال‌گرایانه‌اش، ابزاری کارآمد برای نقد ترجمه‌های ادبی در جفت‌زبان‌های ناهم‌ساخت است. با این حال، ضرورت دارد که در کاربست این الگو، میان تغییرات «اجباری» ناشی از تفاوت‌های ساختاری زبان‌ها و تغییرات «اختیاری» ناشی از سلیقه مترجم تمایز نهاده شود. این تمایز می‌تواند به بازتعریف دقیق‌تر حدود منطقی‌سازی و شفاف‌سازی در زبان‌های متفاوت بینجامد. از منظر کاربردی، نتایج این پژوهش می‌تواند برای مترجمان ادبی، منتقدان ترجمه و ناشران سودمند باشد. مترجمان می‌توانند با آگاهی از گرایش‌های ریخت‌شکنانه، در انتخاب معادل‌ها و بازآرایی ساختارها دقت بیشتری به خرج دهند. منتقدان ترجمه نیز می‌توانند با بهره‌گیری از این چارچوب، ارزیابی‌های خود را از سطح داوری‌های سلیقه‌ای به سطحی نظام‌مند و علمی ارتقا دهند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

منابع

- احمدی، محمد رحیم. (۱۳۹۲). آنتوان برمن و نظریه گرایش‌های ریخت‌شکنانه؛ معرفی و بررسی قابلیت کاربرد آن در نقد ترجمه. *دو فصلنامه نقد زبان و ادبیات خارجی*، ۶(۱)، ۱-۱۹.
- افضلی، علی و یوسفی، عطیه. (۱۳۹۵). نقد و بررسی ترجمه عربی گلستان سعدی بر اساس نظریه آنتوان برمن (مطالعه موردی کتاب الجلسان الفارسی اثر جبرائیل المخلع). *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۶(۱۴)، ۶۱-۸۴.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2016.5029>
- آذرنوش، آذرتاش. (۱۳۹۸). *فرهنگ معاصر عربی فارسی*. چاپ بیستم. تهران: نی.
- برمان، أنطوان. (۲۰۱۰). *الترجمة و الحرف أو مقام البعد*، ترجمه و تحقیق عز الدین الخطابی. ط ۱. بیروت: المنظمة العربیة للترجمة.
- جمشیدی، فاطمه و میمندی، وصال. (۱۳۹۱). نقدی بر رمان «اللص و الکلاب» اثر «نجیب محفوظ» از منظر فن توصیف (عنوان عربی: النقد علی رواية «اللص و الکلاب» لـ «نجیب محفوظ» فی منظار فن «التوصیف»). *نقد ادب معاصر عربی*، ۲(۳)، ۳۷-۱.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23225068.1391.2.3.1.0>
- دلشاد، شهرام؛ مسبوق، سید مهدی و بخشش، مقصود. (۱۳۹۴). نقد و بررسی ترجمه شهیدی از نهج البلاغه بر اساس نظریه گرایش‌های ریخت‌شکنانه آنتوان برمن. *جستارهای تعلیم*، ۲(۴)، ۹۹-۱۲۰.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24233757.1394.2.4.5.3>
- صولی، محسن. (۱۳۸۹). *بررسی مضمون و ساختار رمان اللص و الکلاب اثر نجیب محفوظ*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه کردستان.

عبیدان، جلال و زارع برمی، مرتضی. (۱۴۰۲). کاربرد الگوی آنتوان برمن در تحلیل تعریب وصیت‌نامه سیاسی-الهی امام خمینی (ره) با نگرش به گرایش‌های تغییرشکننده متن مبدأ. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۳(۲۹)، ۱۰۷-۱۴۴. <https://doi.org/10.22054/rctall.2024.74338.1679>

فارسیان، محمدرضا و اسماعیلی، نسرين. (۱۳۹۶). بررسی آخرین ترجمه رمان بیگانه بر اساس سیستم تحریف متن آنتوان برمن. نقد زبان و ادبیات خارجی (پژوهشنامه علوم انسانی)، ۱۴(۱۸)، ۱۵۱-۱۶۹.

کریمیان، فرزانه و اصلانی، منصوره. (۱۳۹۰). نقش وفاداری به یک نویسنده در ترجمه؛ بررسی مقابله‌ای ترجمه‌های قاسم روبین از آثار مارگریت دوراس. مطالعات زبان و ترجمه، ۴۴(۳)، ۱۲۰-۱۳۸.

گنجیان خناری، علی و بادرستانی، محبوبه. (۱۳۸۸). اللّصّ والکلاب؛ دراسة فی الشكل، والمضمون (رمان دزد و سگ‌ها؛ بررسی در شکل و مضمون). دراسات الادب المعاصر (التراث الادبی)، ۱(۴)، ۱۱۳-۱۲۲.

ماندی، جرمی. (۱۳۹۱). معرفی مطالعات ترجمه: نظریه‌ها و کاربردها، ترجمه علی بهرامی و زینب تاجیک. چاپ اول. تهران: رهنما

محفوظ، نجیب. (۱۳۸۰). دزد و سگ‌ها، ترجمه بهمن رازانی. تهران: نشر ققنوس.

محفوظ، نجیب. (۱۳۹۰). دزد و سگ‌ها، ترجمه محبوبه بادرستانی. تهران: نشر علم و دانش.

محفوظ، نجیب. (۲۰۰۶م.). اللّصّ والکلاب. القاهرة: دار الشروق.

مختاری، قاسم و زندنا، معصومه. (۱۳۹۴). (بررسی جریان سیال ذهن در رمان اللّص و الکلاب نجیب محفوظ). فصلنامه لسان مبین، ۶(۱۹)، ۱۲۲-۱۳۹.

معصومی، نرگس. (۱۳۹۳). بررسی و تطبیق عناصر داستانی رمان‌های اللّص و الکلاب اثر نجیب محفوظ با بار دیگر شهری که دوست می‌داشتم اثر نادر ابراهیمی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه محقق اردبیلی.

مقدسی، مهدی. (۱۳۹۳). جریان سیال ذهن در رمان اللّص و الکلاب نجیب محفوظ. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

مهدی‌پور، فاطمه. (۱۳۸۹). نظری بر روند پیدایش نظریه‌های ترجمه و بررسی سیستم تحریف متن از نظر آنتوان برمن. کتاب ماه ادبیات، ۱۵۵(۵۷)، ۵۷-۶۳.

نیازی، شهریار؛ اصغری، جواد و هاشمی، انسیه سادات. (۱۳۹۹). بررسی کارآمدی الگوی برمن در ارزیابی ترجمه قرآن. مورد مطالعه گرایش منطقی‌سازی. زبان‌پژوهی، ۱۲(۳۶)، ۱۱۱-۱۳۸.

English and French References

Berman, A. (1995). *Pour une critique des traductions: John Donne*. Paris: Gallimard.

Berman, A. (1999). *La traduction et la lettre ou l'auberge du lointain*. Paris: Seuil.

Hermans, T. (1999). *Translation in systems: Descriptive and system-oriented approaches*. Manchester: St. Jerome.

Hermans, T. (2007). *The conference of the tongues*. Manchester: St. Jerome.

Venuti, L. (1995/2008). *The translator's invisibility: A history of translation* (2nd ed.). London/New York: Routledge.

Venuti, L. (1998). *The scandals of translation: Towards an ethics of difference*. London/New York: Routledge

Vermeer, H. J. (1989). *Skopos and commission in translational action*. In A. Chesterman (Ed.), *Readings in translation theory* (pp. 173–187). Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Persian and Arabic References Presented in English

Afzali, A., & Yousfi, A. (2016). A critique of the Arabic translation of Saadi's Golestan based on Antoine Berman's theory: A case study of Al-Jolestan al-Farsi by Jibraeil Al-Mokhalla. *Translation Research in the Arabic Language and Literature*, 6(14), 61–84. <https://doi.org/10.22054/rctall.2016.5029> [In Persian]

Ahmadi, M. R. (2013). Antoine Berman and the theory of deforming tendencies: Introduction and evaluation of its applicability in translation criticism. *Critical Studies in Language and Foreign Literature*, 6(1), 1–19. [In Persian]

Azarnoush, A. (2019). *Contemporary Arabic–Persian dictionary* (20th ed.). Tehran: Ney. [In Persian]

Berman, A. (2010). *Translation and the letter, or the inn of the remote* (Ezzedine Al-Khatibi, Trans. & ed.; 1st ed.). Beirut: Arab Organization for Translation. [In Arabic]

Delshad, S., Masboog, S. M., & Bakhshesh, M. (2015). A critical evaluation of Shahidi's translation of *Nahj al-Balagha* based on Antoine Berman's deforming tendencies. *Thaqalayn Studies*, 2(4), 99–120. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.24233757.1394.2.4.5.3> [In Persian]

Farsian, M. R., & Esmacili, N. (2017). An analysis of the latest Persian translation of Camus's *The Stranger* based on Antoine Berman's text-deformation system. *Critical Studies in Language and Foreign Literature*, 14(18), 151–169. [In Persian]

Ganjian Khonari, A., & Badrestani, M. (2009). *The thief and the dogs: A study of form and content*. *Contemporary Literary Studies (Literary Heritage)*, 1(4), 113–122. [In Arabic]

Jamshidi, F., & Meymandi, V. (2012). A critique of Naguib Mahfouz's novel *The Thief and the Dogs* from the perspective of descriptive technique. *Criticism of Contemporary Arabic Literature*, 2(3), 1–37. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23225068.1391.2.3.1.0> [In Persian]

Karimian, F., & Aslani, M. (2011). The role of fidelity to an author in translation: A comparative study of Qasem Robin's translations of Marguerite Duras's works. *Language and Translation Studies*, 44(3), 120–138. [In Persian]

Mahdipour, F. (2010). An overview of the emergence of translation theories and an examination of Antoine Berman's text-deformation system. *Ketab-e Mah-e Adabiyat*, (155), 57–63. [In Persian]

Mahfouz, N. (2001). *The thief and the dogs* (B. Razani, Trans.). Tehran: Qoqnoos. [In Persian]

Mahfouz, N. (2006). *The thief and the dogs*. Cairo: Dar al-Shorouk. [In Arabic]

Mahfouz, N. (2011). *The thief and the dogs* (M. Badrestani, Trans.). Tehran: Elm va Danesh. [In Persian]

Maqdesi, M. (2014). Stream of consciousness in Naguib Mahfouz's novel *The Thief and the Dogs* (Unpublished master's thesis). Shahid Madani University of Azerbaijan. [In Persian]

Masoomi, N. (2014). A comparative study of narrative elements in Naguib Mahfouz's *The Thief and the Dogs* and Nader Ebrahimi's *Once More, the City I Loved* (Master's thesis). Mohaghegh Ardabili University. [In Persian]

Mokhtari, G., & Zendna, M. (2015). Stream of consciousness in Naguib Mahfouz's novel *The Thief and the Dogs*. *Lisan-e Mobin*, 6(19), 122–139. [In Persian]

- Munday, J. (2012). *Introducing translation studies: Theories and applications* (A. Bahrami & Z. Tajik, Trans.; 1st ed.). Tehran: Rahnama. [In Persian]
- Niazi, S., Asghari, J., & Hashemi, A. S. (2020). Evaluating the efficiency of Berman's model in assessing Qur'an translations: The case of rationalization tendency. *Language Research*, 12(36), 111–138. [In Persian]
- Obaidan, J., & Zare Beromi, M. (2023). The application of Antoine Berman's model in analyzing the Arabic translation of Imam Khomeini's political-divine testament with attention to the deforming tendencies of the source text. *Translation Research in the Arabic Language and Literature*, 13(29), 107–144. <https://doi.org/10.22054/rctall.2024.74338.1679> [In Persian]
- Soli, M. (2010). *A study of the theme and structure of Naguib Mahfouz's novel The Thief and the Dogs* (Unpublished master's thesis). University of Kurdistan. [In Persian].